

(MASS 10), Centrum för masskommunikationsforskning vid Stockholms Universitet, 1986, ca. 250 s., Skr. 90,-.

Anmeldt af: Jørgen Bang,
lektor ved Institut for informations- og medievidenskab,
Århus Universitet

To nye skrifter i serien MASS fra Centrum för masskommunikationsforskning ved Stockholms Universitet udkom i efteråret 1986. Begge med hovedvægten på metodiske problemstillinger.

Mass 9 er en solid gennemgang af den humanistiske forskningstradition. Det som i andre sammenhænge ofte kaldes den kvalitative indholdsanalyse. Form-indholdsdiskussionen introduceres, gangen i analyseprocessen med deskription, analyse og tolkning beskrives og de forskellige metodiske tilgange filologiske, stilistiske, genetiske, strukturelle og hermeneutiske uddybes.

Set med danske øjne indeholder Ingemar Algulins lille bog ikke noget nyt. Den humanistiske tilgang til studiet af massekommunikation er så rodfæstet i Danmark, at der skal en helt anderledes kritisk behandling af den humanistiske forskning til for at bringe metodisk diskussionen videre. F.eks. en kritik af den humanistiske forsknings iboendene kulturbegreb og dens subjekt-opfattelse.

Langt mere spændende er mass 10. Det er en introduktion til og en gennemgang af de metodiske overvejelser bag et kulturindikator projekt om Televisionens idévärld.

Bogen er stor, men det er kun de første 100 sider, der er en gennem-

gang af projektet, resten er bilag. Første del (27 sider) beskriver forskningsprojektet som helhed, mens anden del præsenterer den indledende dataindsamling.

Projektet tog sin start i 1982, hvor de TV-programmer, som indgår i undersøgelsen blev udvalgt efter nogle statistiske principper, som skulle sikre en spredning på årsbasis. Siden er programmerne blevet indholdsanalyseret af oplærte kodere, og informationerne er oplagret på data.

Når projektet gør så meget ud af de tilgrundliggende metodiske overvejelser, er det ud fra en vision om, at undersøgelsen vil kunne gentages med jævne mellemrum og på den måde blive en måleinstrument for kulturelle forandringer i det svenske samfund.

Metodisk set indgår der kvalitative elementer i et ellers dominerende kvantitativt design. Nybrydende er det, at projektet ikke forholder sig til enkelt programmer eller programgenre, men til selve tv-flow'et.

Det er for tidligt at sige noget mere præcist om projektet, men designet lover godt for de planlagte specialundersøgelser om befolkningen i tv, moralen i tv, børn i tv, socialgrupper og social ulighed i tv og sproglig kommunikation og interaktion i tv.

Gert Z. Nordström: Påverkan genom bilder, En studie av olika bildstypers påverknings effekter, Styrelsen för psykologiskt Forsvar, Stockholm 1986.

Anmeldt af: Flemming Søgaard
Sørensen, Center for massekommunikation, Københavns Universitet.

Jeg havde nær revideret min opfattelse af militær som sådan. I mine hænder havde jeg en bog, som jeg var blevet bedt om at anmelde: Professor ved Kunstfackskolen i Stockholm. Gert Z. Nordströms bog Påverkan genom bilder fra 1986, med undertitlen En studie av olika bildtypers påverknings effekter, bestilt og finansieret af "Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar" i Sverige. Kunne øgede forsvarsbevillinger herhjemme mon føre til vind i sejlene for billedfolket?

Spøg til side.

Nordströms tekst lader sig inddele i fire dele. Dens første tre kapitler rummer en række teoretiske betragtninger over begrebet: påvirkning, over billedet som tegn og over billedet som led i kommunikationsprocesser. Ud af en tilsyneladende anonym common sense trækker Nordström her en række grænser op om begreber, som det er værd at holde adskilte i arbejdet med billedanalysen. Centralt står fire "bildspråklige funktioner", som er "emotiv, informativ, poetisk og konativ" (dvs. effektfremkaldende, ikke at forveksle med konotativ). Til tider trækkes grænserne måske noget tvivlsomt op, idet vægten ligger på "sändarans primära syften" (s. 22), men for den forudsætningsløse læser vil der nok være et par nyttige erkendelser at hente i disse kapitler.

Derpå følger så en behandling af særligt påvirkningsduelige massebilleder gennem fem kapitler. Det første af disse opstiller en klassifikation, som har samme tvivlsomme udgangspunkt som de netop nævnte begrebsdistingtioner: underholdningsbilleder, reklamebilleder, propagandabilleder, kundskabsbilleder, anvisnings- og advarselsbilleder og endelig nyhedsbilleder (s. 20). Man kan godt følge tanken, men den lægger næppe op til de sto-

re bevidsthedsudvidende analyser. Bogens næste kapitler er to kapitler om den fascistiske propaganda, et om den politiske plakat og et om nyhedsbilledet, der kun sjældent lever op til det ideelle krav: "nyhedsbildens sproglige funktion borde være informativ" (s. 74). Som det vilde hedde i "vor terminologi" (s.s.). I disse kapitler foretages en række elementære, men ganske solide analyser af velvalgte eksempler.

Så følger noget, der nærmest er et appendiks til bogens hovedårinde, nemlig et kapitel om 'billedsemiotik'. Dette kapitel kunne være bogens salgsargument overfor bl.a. nogle af Mediekulturs læsere. Gennem en meget letlæst introduktion af de vigtigste tegnrefleksioner fra Saussures og Peirce's arbejder og op til og med Eco, Barthes og Metz præsenteres læseren for en række af de begreber og problemer, der altid refereres til, når (billed)tegnet er til diskussion. Det drejer sig især om den klassiske semiologis hovedværker fra de store grundlæggere op til og med 60'ernes bidrag, og det er mit indtryk, at dette stof findes introduceret så mange andre steder, og ofte bedre bearbejdet i forhold til billedanalysen (f.eks. Peter Larsen og Bent Fausings Billedanalyse fra dansk lærerforeningen), at kapitlets værdi som salgsargument er ganske beskedent.

Bogens sidste del er en analysevejledning, som består af et sammenkog af såvel Nordströms eget begrebsapparat som af 'semiotikkens' begrebsapparat. Ud af dette kommer nogle mærkværdigheder, som jeg ikke kan se nogen gevindst ved. Først fire spørgsmål, som skulle være specielt semiotiske: 1) hvilken sproglig funktion har billedet? (den sproglige funktion blev indledningsvist funderet i afsenderens hensigt!), 2) hvordan forholder billedet sig til sine kontekster (afsenderens og modtagerens!), 3) hvilke tegn (delbetydninger) er væsentlige og dominerende i billedet? (gælder både denotations- og konnotationsniveau), og 4) hvilken retorik benytter afsender-

en sig af i billedet? Herpå følger så "arbejsgången i korta drag", hvorom det hedder: "Analysen utgår från en preliminär modell med tre analysplan: 1) grundelement, 2) delbetydelser, 3) helbetydelser. Endetil tilføjes nogle bemærkninger om traditionel binær værdianalyse (s. 131 - 136). Det er ikke til at fange linjen i denne analysevejledning. Man kan da glimrende gøre, som han siger, men noget selvindlysende eller noget fremargumenteret fordelagtigt kan jeg ikke få øje på. Og hvad angår selve "arbejsgången", som bevæger sig fra mikro- til makroniveau, er jeg ikke så sikker på, at det ikke ville være snedigere (også) at gå den modsatte vej.

Dette spørgsmål hænger imidlertid sammen med en mere fundamental diskussion af billedtegnet og dets samspil med sanseapparatet og bevidstheden, som dette ikke er stedet for. Men jeg tror, der ligger en vis reducerende opfattelse af billedtegnet bag det, der i mine øjne gør bogens betragtninger lidt skæve, nemlig en opfattelse af billedtegnet som et i bund og grund neutralt transportinstrument for budskaber knyttet til påvirkningsinteresser. Derfor også den uheldige overbetoning af afsenderinteressen. På den ene side bliver billedet betragtet under samme synsvinkel, som sproget med større rimelighed bliver, nemlig til et noget, hvis referensforhold til noget andet er det eneste vigtige, og på den anden side bliver nyere semiotiske landevindinger ikke inddraget, nemlig at tegnet selv - sprogligt eller billedligt, men det gælder nok især det billedlige tegn - eksisterer som en produktiv, sanselig og materiel forekomst, der ikke blot betyder per henvisning, men som selv skaber betydning med dets materielle sanselige side. Det er derfor, jeg har sat halve gåseøjne som semiotik ovenfor. Her som i øvrigt mange andre steder optræder begrebet semiotik som det moderne ord for semiologi, slet og ret, og hvad der egentlig lå af erkendelse i overgangen fra det ene begreb til det andet i årene omkring

1970 (manifesteret af navne som Derrida, Kristeva, og Roland Barthes), ja, det forsvinder rent ud i glemslen.

Herhjemme vil bogen næppe få den store udbredelse. Den er ikke direkte dårlig, ja, den er faktisk meget rimelig og fornuftig på sine betingelser, men i forhold til det bogmarked, den skal konkurrere på herhjemme, synes den at være en femten til tyve år for gammel, skønt udkommet for kun et år siden.

Jeg vil derfor vende tilbage til min spøg: denne bog har ikke ændret ved min opfattelse af militær som sådan. Det kan være udmærket at militæret bestiller og får en bog som denne, ikke mindst for at sysselsætte de mest håbefulde blandt dets regelryttere. Og det uden risiko for, at de bliver væsentligt bedre til at forføre os andre. Måske, har jeg med disse sidste bemærkninger forklaret mere, end jeg selv ved af, om baggrunden for, at bogen er faldet ud, netop som den er.

Bogen sandsynliggør ikke, at billed- og medieforskning kan få specielt gunstige vækstvilkår gennem en alliance til den side.

Ansa Lønstrup: Musik, film og filmoplevelse. En tværfæstetisk studie over "Medløberen". Århus universitetsforlag, 1986, 99 s., kr. 88,-.

Anmeldt af: Søren Schmidt, adjunkt ved Herlev Statsskole.

Det er ikke så ofte, der udkommer bøger fra de omkring 30 forskere, som arbejder på universiteternes musikinstitutter. Og det er yderst sjældent, at de tager aktuelle og for os undervisere relevante emner op. Det gør

Ansa Lønstrup i denne bog, som er et resultat af arbejdet inden for et center for æstetisk kulturarbejde på Århus Universitet.

Levende billeder sat i musik eller musik sat i levende billeder er udtryk, som man som almindelig kulturforbruger og -underviser ikke kan undgå her i 80'erne. Musikvideoen er forlængst udråbt som dette årtis kulturgenre, og videomaskinernes og TV kanalernes eksplosive vækst har gjort billedkiggeriet til det dominerende kulturmedie. Film og TV har også forlængst holdt deres indtog i skolernes kulturfag, dels fordi de har fået så stor betydning i elevernes hverdag, dels fordi eleverne i en undervisning med billedindhold 'tænder' - er til at få i tale. Her har mit problem altid været at fastholde, at undervisningen skulle være andet end tidsfordriv. Hvad enten billederne optrådte i dansktimerne eller i musikfaget, så skulle der analyseres på linie med det, der normalt foregår i kulturfagene: tekstens (billedernes, lydets, samspillet) stiltræk, tematik, budskab skulle frem på lystavlen. I forbindelse med film og videoer giver det ikke alene danskfagets traditionelle elevindvendinger: "Øv, du ødelægger vores oplevelse med al din snak om symboler og temaer". Det gav også problemet, at disse produkter faktisk går meget tæt på individet - så tæt at det ikke alene føles lidt ved siden af at lave en traditionel tekstanalyse, men det virker forkert. Elevernes individuelle og kollektive oplevelser kommer i en sådan undervisning til at hænge og blafre ovre på den anden side af katederet uden at kunne inddrages i den alvorlige undervisning som andet end uvedkomne privatismer. Og det selv om de for mig er en del af kunstværket. Filmen og musikken lever jo kun som set film og hørt musik - oplevelsen må i lige så høj grad som selve værket være en integreret del af dets eksistens som kunstværk. Derfor

gav det et sæt i mig, da jeg på bogens bagside læste dens intention: at "Samspillet mellem musik og billede/handling søges fastholdt såvel på filmens strukturelle plan som på oplevelsesplanet" (min understregning).

Men ak. Bogen indeholder en gennemgang af en række teorier om forholdet mellem billede og musik - teorier som hovedsagelig stammer fra beskæftigelse med 60'ernes og 70'ernes modernistiske film. Disse teorier anvendes så på Bertoluccis film fra 1970 "Medløberen", hvor de bruges i en traditionel tematisk analyse af film og musik som tekst. Løfterne fra bogens bagside bliver ikke indfriet. Forfatteren fortæller, at hun har oplevet, at hun projicerede sine egne indre konflikter over på filmen i sin oplevelse af den. Og vi får at vide, at hun undervejs i arbejdet med den, ændrede sin oplevelse af den. Men hvad der skete, hvordan det skete og hvad det var i filmen og i hende, der fik denne proces til at forløbe, det kommer åbenbart ikke den undrende læser ved. Fatalt bliver det, da analysen skal gøres færdig, hvor vi inden for tekstanalysen nu skal forvente en diskussion af forskellige fortolkningsmuligheder. Forfatteren konstaterer på dette sted, at nu kunne man lave en historisk tolkning og man kunne lave en freudiansk tolkning, men det vil hun ikke, selv om det første kunne være både "spændende og perspektivrigt" og det andet "bestemt også ville give pote". I stedet vil hun vende tilbage til sin egen oplevelsesproces. Og på dette sted, hvor tingene altså skulle til at falde på plads, får vi så en halv side om at hun fik det dårligt af at beskæftige sig med filmen, havde "problemer med sin kvindelighed og mandlighed" - og punktum, finale, slut.

Jeg blev godt skuffet. Jeg kunne under læsningen længe bære over med, at bogens ramme indeholder en masse indforstået snak om det tværestetiske arbejde på fakultetet, som virker som en ligegyldig lovprisning. Jeg kunne også